

Yeni İnsan Yayınevi
Yeşil Politika Serisi

Yağmur Özgür Güven

1 Nisan 1977’de İstanbul’da doğdu. Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Devlet Konservatuvarı Pişano Ana Sanat Dalı’ndan mezun oldu. Ardından Trakya Üniversitesi Devlet Konservatuvarı’nda öğretim görevlisi olarak çalışmaya başladı ve 2007 yılına kadar bu göreve devam etti. 2004 yılında ekşi sözlük’te başlattığı “Hayvan Barınaklarına Yardım Kampanyası” hareketi, 2005 yılında Barınak Gönüllüleri ve Hayvanlara Yaşam Hakkı Derneği (BGD)’nin kurulması ile sonuçlandı. BGD, yaptığı çalışmalar ile yurt çapında ses getirdi. Kurucu başkan ve genel sekreter olarak 2010 yılına kadar BGD bünyesinde gönüllü çalışmalarına devam etti, yurt çapındaki hayvan bakımevi ve rehabilitasyon merkezlerine yardım kampanyaları yürüttü. Lüleburgaz ve Edirne barınaklarında gönüllü olarak çalışarak buradaki eksikliklerin giderilmesi için uluslararası organizasyonlarla çalışmalar yaptı, 2014’ten itibaren deney karşıtı oluşumların içinde yer aldı. Deneye Hayır Derneği’nin kurucularından olan Yağmur Özgür Güven halen yönetim kurulu başkanıdır ve Yeşil Gazete’de hayvan deneyleri üzerine yazılar yazmaktadır.

Dr. Oğuzcan Kınıkoğlu

11 Aralık 1988 tarihinde Ankara’da doğdu. İlköğretimi İstanbul F. M. V. Özel Ayazağa Işık İlköğretim Okulu’nda tamamladıktan sonra liseyi Sakıp Sabancı Anadolu Lisesi’nde oku. Yeditepe Üniversitesi Tıp Fakültesi’nden 2013 yılında mezun olduktan sonra İstanbul Medipol Üniversitesi’nde Dâhiliye asistanlığına başladı. 2014 yılı itibariyle vegan oldu ve çalışmalarını hayvan hakları ve veganlığın sağlık üzerine etkileri konusunda yoğunlaştırdı. 2018 senesinde uzman olduktan sonra devlet hizmet yükümlülüğünü yerine getirmek üzere Artvin’in Yusufeli İlçesi’ne atandı. 2019 senesinde kurulan Deneye Hayır Derneği’nin kurucularından olan Oğuzcan Kınıkoğlu halen dernekte başkan yardımcılığı yapmaktadır. Hayvan deneyleri konusunda uluslararası hakemli dergilerde yayınları olup, çeşitli organizasyonlarda ve üniversitelerde veganlık ve hayvan deneyleri konularından bahsetmektedir.

HAYVAN DENEYLERİ

Hayvanlar Bizim İçin mi Var?

Yağmur Özgür Güven
Dr. Oğuzcan Kınıkoğlu

Yeni İnsan Yayınevi-240
Yeşil Politika Serisi-18
Hayvan Deneyleri
Hayvanlar Bizim İçin mi Var?
Yağmur Özgür Güven, Oğuzcan Kınıkoğlu
I. Baskı, İstanbul, Haziran 2020
ISBN: 978-605-7764-28-7
Genel Yayın Yönetmeni: Aytaç Timur
Editör: Melike Dede
Kapak Resmi: Filiz Mungan
Kapak Tasarımı: İrem Derya
Dizgi: İrem Derya
Sertifika No: 12186

©Tohum Yayıncılık Turizm Reklam ve Sağlık Hizm. San. Tic. Ltd. Şti. 2020
Bostancı Mah. Prof. Ali Nihat Tarlan Cad. No: 76/12 Kadıköy, İstanbul
Tel: (0 216) 489 84 08

Tüm hakları saklıdır. Yayıncının yazılı izni olmaksızın, tanıtım için yapılacak kısa alıntılar dışında, hiçbir yolla çoğaltılamaz.

www.yeniinsanyayinevi.com
yeniinsanyayinevi@gmail.com
newhumanpublisher@yahoo.com
[facebook/yeniinsanyayinevi](https://facebook.com/yeniinsanyayinevi)
[instagram/yeniinsanyayinevi](https://instagram.com/yeniinsanyayinevi)
twitter.com/yeniinsanyayinevi

Baskı: Asya Basım Yayın Sanayi Tic. Ltd. Şti.
15 Temmuz Mah. Gülbahar Cad. No: 62/B Güneşli-Bağcılar-İSTANBUL
Sertifika No: 36150

HAYVAN DENEYLERİ

Hayvanlar Bizim İçin mi Var?

Yağmur Özgür Güven
Dr. Oğuzcan Kınıkoğlu

YENİİNSAN

*Geç de olsa hatalarımızı telafi etme şansı bulduğumuz Latte,
Hiç tanışmadığımız en iyi dostumuz Washoe,
Mabel, küçük kahverengi köpek, Dar, Tatu, Mojo, Britches...
Küçük gri hücrelerinde yaşamları son bulan tüm hayvan dostlarımızın,*

*Ve tanıdığımız en büyük yaşam hakkı savunucusu
BURAK ÖZGÜNER'in anısına...*

İÇİNDEKİLER

Teşekkür	11
Önsöz	13
Giriş	17
I. Aristo'dan Yirminci Yüzyıla Viviseksiyon ve Diseksiyonun Kısa Öyküsü	19
18. Yüzyıldan Modern Tıbbı	33
En Yakın Akıabalarımız Laboratuvarlarda	70
Bilimin "Çirkin Yüzü": İnsan Deneyleri	92
II. Deney Karşıtı Hareketin Doğuşu ve Gelişmesi	103
III. Bilim Dünyasının Yanılgıları ve Deneylerde Hayvan Kullanımı	152
IV. Hayvan Hakları, Etik ve Alternatif Yöntemler	187
Son Söz	230
Kaynakça	233

TEŞEKKÜR

Bu m¼cadelede birlikte y¼r¼d¼g¼m¼z Deneye Hayır Derneği'ne, Aslı Alpar'a, Filiz Mungan'a, manevi desteğini esirgemeyen İlkem Kayhan ve Tolga Öztoran'a, kitabın son hale gelmesinde büyük katkıları olan Melike Dede'ye, emeklerimizi okuyucuyla buluşturan Yeni İnsan Yayınevi'ne teşekkür ederiz.

ÖNSÖZ

Öncelikle şunu belirtmeliyim; ben ne beşerî ne de veteriner hekimim. Dünyanın paydaşı olan tüm türlerin bu gezegende eşit haklara sahip olduğuna inanan bir hayvan hakları savunucusuyum.

İlk kez onlu yaşlarımda, tanıdığım ilk hayvan hakları savunucusu olan annemden duyup pek akıl erdiremediğim “hayvanlar üzerinde yapılan deneyler”le ilgili, yetişkin bir birey olduktan sonra daha çok şey öğrenmek istememle birlikte bu konuyu her yönüyle ele alan Türkçe bir kaynağın olmadığını gördüm. Bu durum, beni bir kitap yazma düşüncesine itti. Ve araştırdıkça kitapla ilgili isteğim daha da arttı. Konservatuvar mezunu bir müzisyen ve çok küçük yaşlardan itibaren sözlerin anlatmaya yetemeyeceği hikâyeleri adeta seslerle anlatmaya programlanmış biri olarak; okuduğum her şeyde var olan somut düşünme ve gerçeklikten, önceleri hiç anlayamadığım tıbbi dilden dolayı çok zorlandım. İlkinin çözemesem de bu dili biraz olsun anlayabilmek için bir uzaktan öğretim programına kaydolarak veteriner teknikerliği okumaya başladım ve açıkçası derslerin epey yardımcı oldu. Fakat bu süreçte şüphesiz ki en çok kalbimi kıran şey, benim de mensubu olduğum türün hayatta kalabilmesi için “ötekilere” yaptıklarımızla yüzleşmekti.

Sanıyorum okuyanlar da en çok bu *kısımda* zorluk çekecekler.

Çoğunlukla acı dolu bir ölümle sonuçlanan hikâyelerin kahramanı olarak bu kitapta yer alan hayvanlar, umarım yakın bir gelecekte hak ettikleri minnet ve saygıyı göreceklerdir...

Yağmur Özgür Güven
2019, Muğla

ÖNSÖZ

Hayvan deneyleri ile ilk tanışmam tıp fakültesi birinci sınıfta oldu. Hocamız bir sıçanı öldürüp iç organlarını incelememizi istemişti. Küçük sıçan kalbinden neler öğrenmemiz gerektiğini bilmiyordum; yapamadım. Kutu içerisinde sıçanların çaresiz hareketlerini hala unutamıyorum. Onların yaşamları, kimilerinin üç saniyede anlatacağı bir “deney” idi yalnızca... Uzman doktor oldum ve yüzlerce insanın hayatına dokundum. O gün o sıçanı öldürmediğim için ne kaybettim gerçekten bilmiyorum.

Vegan olduktan sonra hayvan sömürsünün her yerde olduğunu öğrenmiştim ancak şifreli kapılar ardında öldürülen, milyonlarca isimsiz “deney hayvanının” varlığından bir haberdim. Gazetelerde gördüğüm kansere çare bulundu haberleriyle ilgiliydi bütün bildiklerim. Araştırdıkça gerçeklerle yüzleştim. Günümüz kanıta dayalı tıbbının bu denli düşük seviyelerde “başarılı” sonuç alması beni hayal kırıklığına uğratmıştı.

Tüm dünyada bilim insanları hayvan deneylerine karşı dernekler ve organizasyonlar kurarken, ülkemizde bu mücadelede bilim insanlarının geride durduğunu görüyoruz.

Kitapta, günümüz bilim dünyasının hayvan deneylerine neden karşı olduğuna özellikle yer verdik. Umarım Türkiye’de de bilim insanları gerçeklerin tarafında durur ve bu mücadele hem ahlaki hem de bilimsel olarak daha güçlü bir şekilde devam eder.

*Dr. Oğuzcan Kınıkoğlu
2019, Artvin*

GİRİŞ

Tarih boyunca bilimin gelişmesinde hayvanların rolü yadsınmaz. Yaşamlarımızdaki kurtarıcı rolleri de halen devam ediyor. İnsanlık yararına her yeni gelişme için mutlaka bir bedel ödenmesi gerekiyor. Peki, bu bedeli kim ödeyecek?

İnsanın hayvan üzerindeki her türlü tahakkümünü toplum fertlerinin gözünde meşru ve kabul edilebilir kılmak için bugüne kadar çeşitli gerekçeler sıralandı. Ancak kimse bir kalbin atmak için ne kadar çaba sarf ettiğinden bahsedemedi.

İnsanların tür ayırt etmeksizin hayvanlara zulmetmedeki yarışına cevap olarak hayvanların organize şekilde herhangi bir karşılık verememeleri, hayvan hakları savunusunun başlıca nedenlerinden biridir. Hayvanlara yöneltilen şiddet ve örgütlü saldırganlık, hayatımızın her alanında bizleri sarmış durumda. Ve hayvan deneyleri meselesi belki de bunların en başında geliyor. Kara ve su sirklerine gitmemeyi, et yememeyi, avlanmamayı, kürk kullanmamayı seçebiliriz. Ancak hayvan sömürüsü ne yazık ki bunlarla sınırlı kalmıyor. Hayvan deneyleri hastayken kullandığımız ilaçlarda, bindiğimiz aracın yakıtında, çantamızdaki kozmetik ürünlerde, ofisimizdeki kalemin mürekkebinde, elimizdeki cep telefonunda, kısacası yaşamımızın her saniyesinde var.

Bu kadar içinde olduğumuz bir konuyla ilgili dilimizde yazılmış herhangi bir kaynak olmaması, bu kitabın yazılma amaçlarından biridir.

Kitapta, türcü ve ayrıştırıcı bir dilden mümkün olduğunca kaçınmaya çalıştık. “Hayvanlar” kelimesi insanlar dışındaki hayvanları; “deneylerde kullanılan hayvanlar” ise tüm yasal metinlerde yer alan “deney hayvanları”nı ifade etmektedir.

I.

ARİSTO'DAN YİRMİNCİ YÜZYILA VİVİSEKSİYON VE DİSEKSİYONUN KISA ÖYKÜSÜ

“PRIMUM NON NOCERE”¹

Bilimsel Araştırmaların Doğuşu

Latince “*vivus*” (canlı) ve “*sectio*” (kesim) kelimelerinden gelen viviseksiyonun anlamı, canlı bir organizma -genellikle de merkezî sinir sistemi olan hayvanlar- üzerinde deneysel amaçlarla yapılan ameliyat, diğer bir deyişle, canlı hayvanların kesilmesi; yani diseksiyonudur². Viviseksiyonun insanlar üzerinde uygulanışı tüm korkunçluğuyla tarih sayfalarında yer almış olsa da, insanda uygulanması işkence anlamı taşıdığı için bu terim çoğunlukla hayvanlar için kullanılır.

Tibbin doğuşundan itibaren, insanlar diğer omurgalı hayvan türlerini kendi anatomi ve fizyoloji modelleri olarak kullandılar. Eski Mısır’da mumyalama aracı olarak kullanılan diseksiyonun anatomi amaçlı ilk uygulamalarının M.Ö.500 yıllarına dayandığı tahmin ediliyor. İnsan vücudunun sırlarını çözmeye duyulan ilgiye rağmen, Antik Roma döneminde köle ve gladyatörlerin kullanılması ve insan kadavra diseksiyonlarının kesin olarak yasaklanmasından sonra hayvan diseksiyonları hızla artmaya başladı.

Darwin’in gelmiş geçmiş en büyük doğa bilimcisi olarak ta-

1 Öncelikle, zarar verme.

2 Tıbbi kullanımda yapıların cerrahi olarak açığa çıkarılmasıdır.

nımladığı ve aynı zamanda karşılaştırmalı anatominin kurucusu kabul edilen Aristo (M.Ö. 384-322) da hayvanlar üzerinde çalışmalar yaptı. Bu çalışmaların bir kısmı sadece gözleme, bir kısmı da hayvanlar üzerinde yaptığı diseksiyonlara dayanıyordu. Tıp biliminin öncülerinden ve primum non nocere ilkesini bulan Hipokrat gibi, Aristo da insan ve hayvan (özellikle de memeliler) arasındaki benzerliğin farkındaydı.

Tarihteki bilinen ilk hayvan davranışı gözlemcisi ve bilimsel amaçlı diseksiyon yapan ilk bilim insanı olan Aristo, ölmüş bir bedenin vücudun yapısı hakkında çok şey söylemesine rağmen yaşamsal fonksiyonlarla ilgili pek bir şey anlatmadığını düşünüyordu. Çoğunluğu soğukkanlı olan toplam 49 hayvan üzerinde diseksiyon; bir bukalemun ve bir kaplumbağa üzerinde de viviseksiyon gerçekleştirdi. Aristo hiçbir zaman insan üzerinde diseksiyon yapmamış olsa da, ondan hemen sonra gelen İskendriyeli Herophilus ve Erasistratus'un kadavra üzerinde diseksiyon yaptığı biliniyor. Hatta ikisine, kral tarafından, yaşayan bir idam mahkumunun bedenini kesip inceleme izni verildiği de söyleniyor. Ancak insan bedeni üzerinde diseksiyon yapılması elbette ki istisnai hallerde söz konusu olan bir durumdu. Tarihin bu dönemindeki düşünürlerin çalışmalarına baktığımızda hayvanların insanlardan daha az değerli olduğuyla ilgili bakış açısının hâkim olduğu görülüyor. Öyle ki Aristo'nun çalışmaları neticesinde ortaya sürdüğü ve canlılar arasındaki hiyerarşiyi ön plana çıkaran "Büyük Varlık Zinciri" görüşüne göre hiyerarşik düzende önce Tanrı, sonra melekler, erkekler, kadınlar, çocuklar, hayvanlar, bitkiler ve cansızlar geliyordu. Yani Aristo'ya göre hayvanlar insanlardan hiyerarşik olarak daha altta olduğu gibi kadınlar da erkeklerden daha alt sınıfta yer alıyordu

4. yüzyılda yaşayan filozof Saint Augustin'e göre; hayvanlar, yeryüzü, gökyüzü ve denizler gibi doğanın bir parçası olarak insana hizmet için yaratılmıştı. Ondan dokuz yüzyıl sonra yaşayan ilahiyatçı Thomas Aquinas (1225-1274) da, bir hayvana zarar vermenin hayvan için olmasa da, sahibinin malına zarar vermiş olmaktan dolayı günah sayılması gerektiğini düşünüyordu. Yani Aristo'nun doğadaki hiyerarşik yaşam zinciri düşüncesi bu dönemde de hala yaygındı. Aquinas'a (ve daha sonraları Descartes ve Kant'a) göre topluluğa kabul için gereken şey muhakeme ye-

teneği idi ve ayrıca *insan dışı hayvanlara*, insani duyarlılıklar göz önüne alınarak muamele edilmeliydi.³

Tarihteki ilk hayvan hakları savunucularından kabul edebileceğimiz doğabilimci ve felsefeci Theophrastus (M.Ö.371-287) ise, halefi olduğu Aristo'nun aksine, viviseksiyonun ve hatta et yemenin insanca olmadığını düşünüyordu. Eğer biz hissedebiliyorsak, hayvanlar da acıyı hissedebiliyor olmalıydı. Ona göre, hayvanlarla insanlar arasında fiziksel ve ruhsal bir akrabalık vardı ve bundan dolayı, hayvanları yaşamdan yoksun bırakmak haksız bir eylemdi.⁴

Chalcedon'da⁵ doğan, ancak eğitimi için genç yaşta İskenderiye'ye giden Herophilus (M.Ö.335-280), insan kadavrası üzerinde diseksiyonun yasak olmadığı tek yerde olmanın getirdiği avantajla, yaşamı boyunca sistematik bilimsel diseksiyonlar uygulama olanağı buldu. Bu diseksiyonlar esnasında, o güne kadar inanılanın aksine, damarların kan ve hava-su bileşiminden oluşan bir karışımı değil sadece kanı taşıdığını keşfetti. Bununla birlikte, sınırları diğer dokulardan ayıran ilk kişiydi.

Herophilus'un kan akışıyla ilgili yaptığı çalışmalar ise, arterler ve venler⁶ arasında bir ayırım yapmasını sağladı. Arterlerin ritmik olarak titreştiklerini -yani nabzı- fark ettikten sonra da, bunun ölçümüyle ilgili çalışmalara ağırlık verdi. Böylelikle, hastalıkların teşhisinde bu ölçüm standartlarını kullanabilirdi. Kanla ilgili çalışmaları, onu beyin ve kafatasını incelemeye yöneltti ve bunun sonucunda da beyin ve beyincik ayırımını yaptı. Aristo gibi o da insan ve hayvanlarda akciğerin yapısı üzerinde çalıştı fakat Aristo'dan farklı olarak -yaptığı sayısız insan diseksiyonu sayesinde insan akciğerini detaylı olarak tanımladı. Çağdaşı Erasistratus'un birçok canlı hayvan üzerinde yaptığı, damarlarla ilgili çalışmaları ise, 17. yüzyılda William Harvey tarafından sürdürülecekti.

Dünyadaki ilk anatomist olarak kabul edilen Herophilus, çalışmalarından elde ettiği tüm bulguları dokuz ayrı kayıta topladı ancak kayıp olan bu kayıtlar hakkında maalesef çok fazla bilgiye

3 Bilge K. Şakacı, *İnsanmerkezcilik ve Çevremerkezcilik Ekseninde Derin Ekoloji Yaklaşımının Çözümlemesi ve Eleştirisi*, 2011, s.22.

4 Anita Guerrini, *Experimenting with Humans and Animals*, 2003, s.11.

5 Şimdiki Kadıköy, İstanbul.

6 Atar ve toplardamar.

sahip değiliz. Çalışmaları her ne kadar kayıp olsa da, anatomi alanındaki keşiflerinin bir kısmı, 2. yüzyılda yaşayan çok önemli bir başka fizyolog olan Galen tarafından incelemeye alındı.

M.S.129-199 yılları arasında yaşayan Aelius Galenus (ya da Bergamalı Galen), Yunan asıllı Romalı bir filozof ve cerrahı. Bilime ilgi duyan ve varlıklı bir mimar olan babasının desteğiyle 17 yaşından itibaren fizyoloji ve felsefe alanlarındaki başarısının temelini oluşturacak kapsamlı bir eğitim aldı. 28 yaşındayken tapınakta hekimliğe başlamak üzere Roma'ya dönmeden önce çok sık yaptığı seyahatlerde, duyu ve motor sinirlerinin farkı gibi o dönem için çok değerli ve şaşırtıcı medikal buluşlarla adını duyurdu. Onun "salgısal patoloji" teorisine göre vücuttaki dört salgının dengeli durumu, sağlıklı olmayı sağlıyordu ve bu salgılar kan, balgam, sarı ve siyah safraydı.

Farmakoloji alanındaki bazı çalışmaları günümüz farmakoloji biliminde halen kabul gören Galen, "dozaj" kavramını ortaya atan ilk bilim insanı oldu. Ayrıca, yaptığı çalışmalar neticesinde, kalbin kanı arterler aracılığıyla taşıdığı, nefesin damarları havayla doldurduğu düşüncesini de sorgulatacak ve kendinden sonraki bilim insanları Galen'in bu teorisini kanıtlamak için sayısız çalışmalar yapacaktı.

Galen, Roma Kanunları'na göre M.Ö.150'den beri süregelen insan diseksiyonu yasağı nedeniyle çalışmalarını sadece ölü ve canlı hayvanlar üzerinde yaptı. Sesin gırtlaktan çıktığını, soluk borusunun anatomik yapısını ve diğer birçok keşfini mümkün kılan bu hayvanlar çoğunlukla domuz, bir takım büyükbaş hayvanlar ve primatlardı. Sinir sistemiyle ilgili yaptığı ve onu adeta büyüleyen çalışmalarda, domuz, keçi ve maymunları kullandı ve hangi sinirin hangi fonksiyonu gerçekleştirdiğini kayıt altına aldı. İskenderiye'ye yaptığı ziyarette, hayatında ilk ve son defa insan iskeletini görme fırsatını buldu. Ayrıca bir süre gladyatörlerin hekimliğini de yapması, anatomi konusunda ustalaşmasına vesile oldu.

Tıp biliminin en önemli isimlerinden Galen, canlı bir hayvanı acıma ve merhamet olmaksızın kesmek gerektiğini ve hayvanın çılgınlıklarının da prosedürün bir parçası olduğunu söylüyordu.⁷ Anita Guerrini, bunu şöyle yorumluyor: "Galen, zalimlik ve şid-

⁷ C. Galen, *On Anatomical Procedures*, 2010, s.15.